

УДК 821.161.2.09Коб.=161.2'373.7'42

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2022-11.29>

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТАМИ *СЕРЦЕ* І *ДУША* У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Руснак Юлія Маноліївна

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри суспільних наук та українознавства
Буковинського державного медичного університету
пл. Театральна, 2, Чернівці, Україна

У статті проаналізовано сталі вирази з компонентами *серце* та *душа* у художньому дискурсі Ольги Кобилянської. Фразеологізми відображають особливе світосприйняття кожного народу, його психологію та мислення. Ці вирази характеризуються оригінальністю, образністю та сталістю. Чимало письменників, щоб урізноманітнити канву твору, використовують сталі вирази різної природи. Буковинська письменниця часто вживає лексеми *серце* та *душа* як у фразеологічних сполуках, так і в метафоричних конструкціях. Це пов'язано з тим, що Ольга Кобилянська – яскрава представниця психологічного напрямку в літературі, за допомогою цих лексем вона майстерно описує найглибші відчуття героїв, філігранно передає їх переживання, тривоги, захоплення чи сподівання. З'ясовано, що концептуальне виокремлення мовних одиниць на позначення чуттєвої сфери героїв умотивовано наявністю у їхньому складі компонентів *серце* і *душа*, які реалізують психологізм, опис душевного світу героїв. Значення фразеологізмів здебільшого визначає семантика опорного дієслова: виокремлюємо фразеологізми на позначення негативних почуттів (брати/взяти до серця; рвати/порвати душу (серце); роздирати/роздерти серце (душу) (на шматки); ранили душу (серце); серце крається; ніж гострий у серце (ніж у серце захала); серце крається; серце в'яне) та сталі мовні одиниці, що виявляють любов, приязне ставлення до когось/ чогось, а також виражають волю героїв, полегшення певної ситуації (припасти до серця; припадати до душі; серце вибрало; слухати голосу серця; як (мов, ніче і т.ін.) камінь з душі (з грудей) спав). Письменниця модифікує загальноукраїнські сталі одиниці: змінює порядок слів, граматичні форми; підсилює їх прислівниками або частками; використовує діалектизми, які надають виразам місцевого колориту, та ін. Фразеологізми ґрунтуються на метафорах, іноді дуже важко провести межу між ними. У художньому дискурсі О. Кобилянської функціонують метафори з компонентами *серце* та *душа* в оточенні наукової, професійної термінології.

Ключові слова: фразеологізм, метафора, художній дискурс, психологізм, діалектизм, *серце*, *душа*.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Світосприйняття кожної окремої нації відображають фразеологізми. Н. Коваленко підкреслює: «Фразеологія української мови зберігає багатоаспектну інформацію про етнос, його звичаї, ідеали, розуміння законів життя та місця людини у світі» (Коваленко, 2021, с. 6).

Фразеологізм – це «... лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, які, маючи цілісне значення, відтворюються в мові за традицією, автоматично» (Білодід, 1973, с. 336). На основі асоціативних зв'язків одиниць фразеологічної сполуки утворюється особливе значення, зрозуміле всім представникам певної етнічної спільноти.

Чимало письменників, щоб урізноманітнити канву твору, використовують сталі вирази різної природи. У художньому дискурсі О. Кобилянської натрапляємо на різноманітні

фразеологічні сполуки, зокрема нашу увагу привернули фразеологізми, до яких входять лексеми *серце* та *душа*.

Актуальність дослідження умотивована необхідністю атомарного дослідження мовостилю Ольги Кобилянської, зокрема фразеологічних та метафоричних сполук, для формування когнітивно-прагматичної концепції художнього дискурсу письменниці.

Новизна наукової розвідки зумовлена текстотвірним потенціалом фразеологізмів у художньому дискурсі О. Кобилянської; концептуальна структура фразеологізмів з компонентами *серце* та *душа* ще не були предметом глибоких дискурсивних досліджень.

Аналіз останніх досліджень. Різні аспекти мовотворчості Ольги Кобилянської досліджувало чимало мовознавців, передовсім буковинських: Н. Гуйванюк, Н. Бабич, Л. Ткач, О. Кульбабська, М. Скаб, Н. Руснак, С. Шабат-Савка, О. Кардашук, Т. Гуцуляк, В. Чолкан, О. Максим'юк, О. Даскалюк та ін.

Проблеми української фразеології були в полі зору таких мовознавців, як М.Ф. Алевфренко, Г.Ю. Богданович, В.В. Жайворонок, Ю.Ф. Прадід, О.О. Селіванова, В.М. Телія, Н.Д. Коваленко, Н.П. Щербань, М.Ю. Яцьків.

Формулювання мети і завдань статті.

Мета статті – проаналізувати сталі вирази з компонентами *серце* та *душа* у художньому дискурсі О. Кобилянської. Мета передбачає виконання таких **завдань**: умотивувати концептуальний характер сталих сполук з компонентами *серце* і *душа*; визначити роль опорного слова у значенні фразеологізмів; охарактеризувати структуру цих мовних одиниць; порівняти їх з літературними відповідниками; розмежувати фразеологізми та метафори. Для дослідження характеру та ступеня модифікацій фразеологізмів у мовотворчості буковинської письменниці спираємося на Словник фразеологізмів української мови.

Виклад основного матеріалу. Ольга Кобилянська часто використовує лексеми *серце* та *душа* як у фразеологічних сполуках, так і в метафоричних конструкціях. Це пов'язано з тим, що буковинська письменниця – яскрава представниця психологічного напрямку в літературі, за допомогою цих лексем вона майстерно описує найглибші відчуття героїв, філігранно передає їх переживання, тривоги, захоплення чи сподівання. М. Скаб наголошує: «А от значення лексеми *душа* «внутрішній психічний світ людини, з її настроями, переживаннями та почуттями» у творах письменниці функціонує надзвичайно часто (476 мікроконтекстів), причому як у вільному використанні, так і в складі фразеологічних зворотів (наприклад, *душа плаче, душа сміється, душа мліє, душа бажає, душа чує, мати на душі, до душі та інші*)» (Скаб, 2004, с. 203). Отож ці мовні одиниці мають концептуальний характер, відтворюючи психоемоційний стан героїв.

У художньому дискурсі О. Кобилянської фразеологізми з опорними словами *серце* та *душа* зазвичай позначають негативні емоції, переважно страждання, переживання або душевний біль: *брати/взяти до (свого) серця; рвати/порвати душу (серце); роздирати/роздерти серце (душу); ранили душу (серце); гризти серце; підточувати серце; ломити серце; серце крається; серце стискається; загубити душу; затроїти душу; ніж гострий у серце; серце в'яне* та ін.

Брати/взяти до (свого) серця що. Болісно сприймати, переживати що-небудь (Білоноженко, 2008, с. 44). Буковинська письменниця підсилює цей фразеологізм прислівни-

ком *надто* або часткою *так*. Пор.: *Але що ані одна, ані друга, особливо молода, не взяла собі моїх слів надто до серця, свідчить факт, що в кілька неділь пізніше бачила я, як та сама, по-твойому, «дика, як і всі Обри'нські», вилетіла ранесенько в ліс, щоб, вертаючи, здибати з мужчиною на кладці, щоб він, син мій, котрого амбіцію змалку я виховувала понад усе, взяв її в обійми і...* (Кобилянська, 2019, с. 40–41). **Він узяв собі ту її** (як сам оповідав) «понижуючу» відмову *так до серця*, що почав ночами *запиватися, щоб свій жаль забути...* (Кобилянська, 2018, с. 38).

У синонімічні зв'язки вступають фразеологізми *рвати/порвати душу (серце), роздирати/роздерти серце (душу)* та *ранили душу (серце)*.

Рвати/порвати душу (серце). *чую, кому і без додатка*. Викликати страждання, душевний біль; завдати мук (Білоноженко, 2008, с. 595). Напр.: *Чи ви не знаєте собі справи, що, говорячи таке, мені рвете серце?* (Кобилянська, 2021, с. 398).

Роздирати/роздерти серце (душу) [на шматки], *перев. чис, кому і без додатка*. Глибоко засмучувати, хвилювати, бентежити (Білоноженко, 2008, с. 608). Напр.: – *Ні, ви мене не розумієте, не бачите, як роздираєте моє серце!* (Кобилянська, 2016, с. 201).

Ранили душу (серце) *кому, чию і без додатка*. Завдавати кому-небудь душевного болю, страждань (Білоноженко, 2008, с. 593). Напр.: – *Впрочім, у мене на душі було так, що я була би пішла і на кінець світу від людей, а не шукала їх, особливо ж тих, що ранили мені серце* (Кобилянська, 2016, с. 245).

До того ж, у мовотворчості письменниці натрапляємо на метафоричні вирази – *гризти серце, підточувати серце, ломити серце*, які за значенням виступають синонімами до попередніх. До цих конструкцій залучено дієслова зі значенням «руйнівного впливу на об'єкт»: *гризти, підточувати, ломити*. Пор.: – *Ще й ти будеш моє серце гризти? Дай спокій, кажу. Геть від мене! Хіба під землю вже сховуюсь!* (Кобилянська, 2014, с. 62). *Тут плящинка рому для тата, тут одна булка, тут друга булка, нехай йому вийде на здоров'я... а тут батистова хусточка на голову для Санди, бо вона в мене одиначка, ось по краях як стежкою, з тратками, як її носить і органістиха з Б., а тут пачка, одна для Миколи, а друга для тебе, лайдаку, що серце моє підточуєш і фальшивий, як Юда... а тут... тут... зелена масть* (Кобилянська, 2014, с. 174). У фразеологізмі *ломити серце* замінений компонент виділено графічно. Пор.: – *Не прощався зо мною, бо – як*

казав – **не мав відваги «ломити» мені серце** (Кобилянська, 2013, с. 283).

Серце стискається (стискується)/ стислося (стиснулося) у кого, чиє, кому і без додатка. Хто-небудь тривожиться хвилюється, відчуває неспокій за когось (Білоноженко, 2008, с. 642). Фіксуємо інший варіант цього фразеологізму **стиснути за серце**, де авторка вводить прийменник за. Напр.: *Він надто убогий, щоб кому-небудь виплатилось подати йому помічну руку, він се знає, або щоб доля його стиснула кого-небудь за серце* (Кобилянська, 2013, с. 188).

(Аж) крається серце (душа) чиє (чия), у кого, кому і без додатка. Хто-небудь дуже переживає, страждає (Білоноженко, 2008, с. 639). Напр.: – *Мамо! Моє серце краялося при тих його словах з болю...* (Кобилянська, 2018, с. 51). *Про се і много про що інше жалівся він мені, і серце мені краялося при його словах! Бо кожде з його слів була кров і кривава правда* (Кобилянська, 2018, с. 74).

Фразеологізм **(як) ніж гострий у серце** *перев. кому, для кого*. «що-небудь дуже неприємне, дуже вражає, спричиняє душевний біль або взагалі викликає негативні емоції у когось» (Білоноженко, 2008, с. 436) у художньому дискурсі О. Кобилянської зазнав модифікації – авторка підсилює його дієсловом *запхала*, при цьому опускає прикметник *гострий*. Напр.: – *А тут ще Марійка за поле йому ніж в серце запхала. Поле? Йому? Йому нащо поле?* (Кобилянська, 2017, с. 320).

Вираз **в серці відчув як би холодний ніж** утворено за аналогією до попереднього фразеологізму. Пор.: – *Що вона сказала? Юліян поблід, а в серці відчув як би холодний ніж* (Кобилянська, 2021, с. 485).

Контамінацією двох фразеологізмів – *ранити серце* та *ніж гострий у серце* – вважаємо вираз **пробив моє серце, як ножем...** Напр.: *Думаю про нього тому, бо скучно, бо хочу жити якимсь теплим життям, думаю, якби з помсти, що Марко згордів і в останній хвили пробив моє серце, як ножем...* (Кобилянська, 2016, с. 270). Фіксуємо ще два вирази з цим значенням, утворені за такою ж моделлю, – *встромити жало в душу* та *загнати клин в душу*. Напр.: – *Маню... – прошептав, і по його ніжнім лиці промайнуло щось зболіле, що пригадувало усміх, як би добивався він з тяжкою мукою з дна душі на молоді уста, однак, цілком він, як і тоді, коли дорога йому дівчина встромила жало в його душу, він і тепер наверх не добився* (Кобилянська, 2019, с. 323). *Ненависть за зневагу мужеської амбіції і честі, з котрою вона у*

нім не числилася, бо, як казав він мені сам: «Ева не знає, який клин загнала в мою душу» (Кобилянська, 2021, с. 439).

Словник фразеологізмів та паремій Чернівеччини подає сталий вираз **загубити душу**. Померти, покінчити життям (Кузь, 2017, с. 90). На нашу думку, у художньому дискурсі О. Кобилянської він означає не фізичну смерть, а «душевну втрату, страждання через нерозділене кохання». Пор.: – *Дурню, вона в тім, що до Росії виїхав, загубила душу* (Кобилянська, 2019, с. 363). – *Я загубила свою душу за тобою, і се не давало мені ні вдень, ні вночі супокою* (Кобилянська, 2021, с. 269).

Місцевого колориту метафоричному виразу **запроїти душу** з тією ж семантикою надає діалектизм **запроїти** «згубно впливати на кого-, що-небудь» (Білодід, 1972, т. 3, с. 362). Напр.: – *Лучче вмирати, ніж коритися, ніж просити милостині!..Ах, ті милостині! – Вона поглянула на мене з переляком, а я говорила з гарячими очима далі. – Так, ті ненависні милості. Вони запроїли мені душу, і я ненавиджу їх! Їх і все, що пригадує хоч здалека ту погань!* (Кобилянська, 2016, с. 266).

Низку фразеологізмів зі значенням «душевні страждання» реєструє Словник фразеологізмів та паремій Чернівеччини. **Серце в'яне (їсть, стискається, ниє, рветься, розривається, надривається, пукає, тріскає)** у кого. 1. Кого-небудь охоплює співчуття, жалість до когось, хтось відчуває потяг до кого-небудь (Кузь, 2017, с. 197). Напр.: *Він неначе міцніє душею, зачувши тут і там між товаришами, що вона, крім нього, – що гуляє, мов ногами пише, – не бачить іншого в селі, в'яне за ним серцем і до смутку любить...* (Кобилянська, 2018, с. 230). – *Коли боїтесь мені сказати, що вам тисне серце на цьому світі, то нехай вам хоч моє слово, слово Маріци, не стане тягарем* (Кобилянська, 2014, с. 290).

3-поміж них привертає увагу вираз **серце пукає**, до його складу входить діалектизм **пукати**, діал.1. Лопатися, тріскатися (Білодід, 1977, т. 8, с. 386). Напр.: – *Мені серце пукає, я не можу...* (Кобилянська, 2016, с. 65).

До цієї ж семантичної групи належать мовні одиниці **серце попеліє, дрижало серце, серце застигло**. Напр.: – *Пождіть хвилинку, я ...я скажу вам наборзі, від чого мені серце попеліє* (Кобилянська, 2014, с. 290). – *Так не могла говорити, але в неї так болісно дрижало серце!* (Кобилянська, 2013, с. 395).

Словник фразеологізмів української мови фіксує вираз **серце стигне (холоне) /прохололо (охололо) чиє**, у кого і без додатка. 2. Кому-

небудь дуже страшно, боязко (Білоноженко, 2008, с. 642). Напр.: *Бог би вам це не простив, та би не простив, як мене перелякали... – промовила. – Аж серце застигло... аж... аж... і то все он той...* (Кобилянська, 2014, с. 230).

Для виявлення любові, приязного ставлення до когось/ чогось, а також для вираження волі героїв, полегшення певної ситуації авторка використовує фразеологізми: *припасти/припадати до серця (до душі); у (як, мов, наче і т.ін.) камінь з душі спав; добре серце; мати серце; божеське серце; чиста душа* тощо, де опорні слова позбавлені негативної конотації.

Припасти/припадати до серця (до душі) кому. 1. Викликати у когось симпатію, почуття кохання, сподобатися кому-небудь (Білоноженко, 2008, с. 564). Напр.: *Знав і зрозумів, що вона припала йому до серця і, як відчував він, чи навіть не назавше* (Кобилянська, 2014, с. 50). *Побачитися й відчутти враз, що одно одному припадає до душі, зливається мов ув одно* (Кобилянська, 2014, с. 51).

Фразеологізми ґрунтуються на метафорах, іноді дуже важко провести межу між ними. Вираз *серце вибрало* (не зареєстрований у Словнику фразеологізмів), на нашу думку, є метафоричною конструкцією, проте вже набуває сталості, часто вживається в мовленні. Пор.: *Дівчина любить матір і батька над все; однак чому опускає їх rado, коли прийдеться іти хоч би й на кінець світу за товаришем, що її серце вибрало?* (Кобилянська, 2016, с. 267).

(Як, мов, наче і т. ін.) камінь з душі (з грудей) спав (звалівся, упав і т.ін.) кому, в кого і без додатка. Кому-небудь стало легко, спокійно; хто-небудь відчуває душевну полегкість; хтось заспокоївся (Білоноженко, 2008, с. 287). Напр.: *Гуцулка відітхнула глибоко, начеб з сими словами її камінь впав з серця, і пішла* (Кобилянська, 2014, с. 88). Фіксуємо цей фразеологізм і в іншій інтерпретації – *позбутися каменя з душі*. Напр.: *Отсе кажу лише вам, бо мені дуже тяжко з тим на душі! А ви кажіть бадіці або не кажіть, а вам най я скажу та й позбудуся каменя з душі!* (Кобилянська, 2017, с. 279).

За аналогією до фразеологізмів *мати на думці, мати на оці, мати на увазі* (Білоноженко, 2008, с. 374–375) утворено метафоричний вираз *мати на серці* «щось відчувати, мати якісь почуття». Напр.: *Ви щось маєте на серці й лиш не хочете сказати?* (Кобилянська, 2014, с. 61).

Наступні фразеологізми засвідчують позитивні якості людини: *добре серце, мати серце*, проте обидва О. Кобилянська вживає з негатив-

ним значенням, вводячи до сталого словосполучення частку *не*.

Добре серце у кого. Лагідний, добрий характер (Білоноженко, 2008, с. 639). Напр.: *Таке він до своєї мами говорить. У нього **тверде, недобре серце**, і Бог би його скарав за його слова!* (Кобилянська, 2017, с. 84).

Мати серце. 1. Бути чуйним, добрим, доброзичливим, порядним і т. ін. (Білоноженко, 2008, с. 377). У художньому дискурсі буковинської письменниці цей фразеологізм підсилено часткою *вже*, також змінено порядок слів. Напр.: *Вже вона для нього серця не має і жде лише, щоб проклін достиг його* (Кобилянська, 2013, с. 240).

Структурі попередніх фразеологізмів відповідає метафоричний вираз *не мати серця до...* зі значенням «не бути схильним до чогось». Пор.: *І тому, що він не був такий злий мужик, як інші, а був завжди добрий і чесний, і що хлопчисько не мав серця до війська, мимо свого медвежого здоров'я й сили...* (Кобилянська, 2013, с. 303). У наступному контексті авторка замінює дієслово *не має* на *стратила*. Напр.: *Від часу, як Текля старалася відбити від неї Малининого сина, вона **стратила для неї серце*** (Кобилянська, 2013, с. 221).

За аналогією до фразеологізму *добре серце* О. Кобилянська утворює метафору *божеське серце*. Напр.: *Ага, певно, ти не приймеш із твоїм **божеським серцем**, що наказує ближнього любити більше, як себе самого...* (Кобилянська, 2013, с. 259).

Подібне значення має фразеологізм *чиста душа*. Чесна, безгрішна людина (Кузь, 2017, с. 225). Напр.: *Оскільки я його знаю, – відповів я, – він реагував би на нього, бо воно надто цікаве й зраджує цілковито **чисту душу*** (Кобилянська, 2019, с. 29).

Модифікацією фразеологізму *чиста душа* виступають вирази *чистота душевна та чистість душі*, в яких змінено граматичний клас слів. Пор.: *Маріє назвали її, як хрестили. На знак **чистоти душевної** і на спомин матері Того, котрий терпів і умер на хресті за нас* (Кобилянська, 2013, с. 362). *Найбільше прикувала її до нього яка-то білість і **чистість душі*** (Кобилянська, 2013, с. 391).

У фразеологізмі *кривіти/покривіти душею* «бути нещирим; лицемірити» (Білоноженко, 2008, с. 313) змінено відмінкову форму слова *душа*. Пор.: *Так, Олексю, відчувала я і відчуваю й тепер, а коли тобі се не вистарчає і не є доказом, що я до свого народу прихильна і, то се не споводує мене **кривити свою душу** і вдачу й щось удавати, до чого не почувую себе*

здібною і чим я не є (Кобилянська, 2018, с. 96). Вона зачне коритися, **кривити свою душу**, старатися всіми можливими й неможливими способами з'єднати собі вашу прихильність (Кобилянська, 2013, с. 335). – **Не криви душу своєю і не замикай її, щоб осталася вільною тайною для ближніх твоїх, бо вічною тайною для них остануться закони душі тієї і зворушення її в широкому смислі слова, і будеш невірницею вузьких традицій, що обмежують життя твоє на одному полі, і односторонньою матір'ю, як сина здобудеш** (Кобилянська, 2013, с. 416).

Віддати (покласти) / віддавати (покласти) (свою) душу. 4. Щиро полюбити когонебудь (Білоноженко, 2008, с. 99–100). Напр.: – *Тому я пропала, – додає, майже співаючи, півголосом. – Душу за ним дала – за його очима* (Кобилянська, 2018, с. 228).

Загальноукраїнський фразеологізм **на дні душі (серця) перев. чиеї (чийого) «у глибині почуттів»** (Білоноженко, 2008, с. 208) функціонує у оточенні наукової термінології. Напр.: – *О, тепер ще ні. Щось подібного знаходиться поки що ще в стані ферментації на дні душі* (Кобилянська, 2019, с. 112).

М. Скаб стверджує, що «О. Кобилянська змальовує багатство внутрішнього світу героїв переважно не усталеними виразами, а оригінальними метафоричними сполученнями слів...» (Скаб, 2004, с. 203).

У метафорі **не накладаймо на свої душі маски** (Кобилянська, 2013, с. 268) використано професійну термінологію.

Сталий вираз **голос серця «безпосередній вияв почуттів»** (Білодід, 1971, т. 9, с. 141) стає залежним компонентом у сполученні **слухати лиш голосу серця**, де опорне слово **слухати** зі значенням «слухового сприйняття». Напр.: – *Так, так, – говорила вона, – і то не є ще все, що я тут оповідаю; коли б списала те все, що прожила, скільки поклонників мала я в своїх молодих літах і з якого роду, то не одна завидувала б мені або й прозвала безумною, що я слухала лиш голосу серця, а не розуму і не вибрала за мужа якого графа, лиш лікаря...* (Кобилянська, 2016, с. 212).

Метафора **писана «кров'ю вашого серця»** відповідає схемі опорне слово-дієслово **писати «графічно відтворювати інформацію»** + залеж-

ний метафоричний компонент **кров'ю вашого серця**, взятий в лапки. Напр.: – *Я знаю, що ваша праця була писана «кров'ю вашого серця», і я відчув, що мушу вас пізнати; але тоді я не міг до вас підійти, мусив відложити се на другий раз* (Кобилянська, 2016, с. 105).

За аналогією до попередньої мовної одиниці утворено метафору **скільки-то крові мусило серце наплакати**. Напр.: – *«Мамо, ви моя далека, горем похилена мамо! скільки-то крові мусило вже ваше серце наплакати, що ви з нами всіма перебули!...»* (Кобилянська, 2018, с. 72).

Ідею ширості, відвертості О. Кобилянська передає за допомогою метафор, до яких входить словоформа **до наготи**. Пор.: *Вона була би припала до землі, була би зарила лице в листя зі встиду, що її душа роздяглася до наготи, а на те лучилося їй отсе!* (Кобилянська, 2016, с. 316). *Он там на столі лежала каліка, лежала та її «праця», що її «дух» витворив, а з неї хісна нема. Вона змалювала там свою душу до наготи, всі чуття свої, так мовби з непорочного тіла скинула одіж, а проте повість по прочитанні відкинули!* (Кобилянська, 2016, с. 348).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Концептуальне виокремлення мовних одиниць на позначення чуттєвої сфери героїв умотивовано наявністю у їхньому складі компонентів **серце і душа**, які реалізують психологізм, опис душевного світу героїв.

Значення фразеологізмів здебільшого визначає семантика опорного дієслова: виокремлюємо фразеологізми на позначення негативних почуттів та сталі мовні одиниці, що виявляють любов, приязне ставлення до когось/ чогось, а також виражають волю героїв, полегшення певної ситуації. Письменниця модифікує загальноукраїнські сталі одиниці: змінює порядок слів, граматичні форми; підсилює їх прислівниками або частками; використовує діалектизми та ін. У художньому дискурсі О. Кобилянської функціонують метафори з компонентами **серце та душа** в оточенні наукової, професійної термінології.

Перспективи досліджень вбачаємо в подальшому аналізі семантики та структури сталих виразів у художньому дискурсі буковинської письменниці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кобилянська О. Ю. Зібрання творів: у 10 т. Т.1.: Новели. Оповідання. Поезії в прозі / за ред. В. І. Антофійчук, С. Д. Кирилук та ін. Чернівці: Букрек, 2013. 476 с.
2. Кобилянська О. Ю. Зібрання творів: у 10 т. Т. II. Новели. Оповідання. Поезії в прозі. Чернівці: Букрек. 2014. с. 474.
3. Кобилянська О. Ю. Зібрання творів: у 10 т. Т. IV. Людина; Царівна: повісті / за ред. В. І. Антофійчук, С. Д. Кирилук та ін. Чернівці: Букрек, 2016. 400 с.
4. Кобилянська О. Ю. Зібрання творів: у 10 т. Т. V. Земля: повість / за ред. В. І. Антофійчук, С. Д. Кирилук та ін. Чернівці: Букрек, 2017. 446 с.
5. Кобилянська О. Ю. Зібрання творів: у 10 т. Т. VI. Ніоба; В неділю рано зілля копала...: повісті. / упоряд. В. І. Антофійчук, С. Д. Кирилук та ін. Чернівці: Букрек, 2018. 432 с.
6. Кобилянська О. Ю. Зібрання творів: у 10 т. Т. VII. Через кладку; За ситуаціями: повісті/ упоряд. В. І. Антофійчук, Ю.М. Микосянчик. Чернівці: Букрек. 2019. 492 с.
7. Кобилянська О. Ю. Зібрання творів: у 10 т. Т. VIII. Апостол черні: роман / упоряд. В. І. Антофійчук, Ю.М. Микосянчик. Чернівці: Букрек, 2021. 592 с.
8. Коваленко Н. Д. Фразеологія в українському діалектному мовленні: монографія. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2021. 404 с.
9. Скаб М. Лексема *душа* як вияв психологізму Ольги Кобилянської. *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць*. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2004. Вип. 216-217: *Слов'янська філологія*. С. 201–205.
10. Словник української мови: в 11-ти т. / за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970-1980.
11. Словник фразеологізмів та паремій Чернівецьчини / Кузь Г., Руснак Н., Скаб М., Томусяк Л. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т імені Ю.Федьковича, 2017. 352 с.
12. Словник фразеологізмів української мови / уклад.: В.М. Білоноженко та ін. К. : Наук. думка, 2008. 1104 с.
13. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / за ред. акад. І.К. Білодіда, К.: Наукова думка, 1973. 440 с.

REFERENCES

1. Kobylyanska, O.Yu. (2013). Zibrannya tvoriv: u 10 t. Vol. I. Novely. Opovidannya. Poezii v prozi [Collection of works: in 10 v. Vol. I. Novels. Stories. Poetries in prose]. Chernivtsi: Bukrek, 476 s. [in Ukrainian].
2. Kobylyanska, O.Yu. (2014). Zibrannya tvoriv: u 10 t. Vol. II. Novely. Opovidannya. Poezii v prozi [Collection of works: in 10 v. Vol. II. Novels. Stories. Poetries in prose]. Chernivtsi: Bukrek, 474 s. [in Ukrainian].
3. Kobylyanska, O.Yu. (2016). Zibrannya tvoriv: u 10 t. Vol. IV. Lyudyna. Tsarivna: povisti [Collection of works: in 10 v. Vol. IV. Human being. Queen: stories]. Chernivtsi: Bukrek, 400 s. [in Ukrainian].
4. Kobylyanska, O.Yu. (2017). Zibrannya tvoriv: u 10 t. Vol. V. Zemlya: povist [Collection of works: in 10 v. Vol. V. The Earth: story]. Chernivtsi: Bukrek, 446 s. [in Ukrainian].
5. Kobylyanska, O.Yu. (2018). Zibrannya tvoriv: u 10 t. Vol. VI. Nioba. V nedilyu rano zillya kopala...: povisti [Collection of works: in 10 v. Vol. VI. Nioba. Early on Sunday she dug the potion ...: stories]. Chernivtsi: Bukrek, 432 s. [in Ukrainian].
6. Kobylyanska, O.Yu. (2019). Zibrannya tvoriv: u 10 t. Vol. VII. Cherez kladku. Za sytuacijamu: povisti [Collection of works: in 10 v. Vol. VII. Through the masonry. By situations: stories]. Chernivtsi: Bukrek, 492 s. [in Ukrainian].
7. VIII Kobylyanska, O.Yu. (2021). Zibrannya tvoriv: u 10 t. Vol. VIII. Apostol cherni: roman [Collection of works: in 10 v. Vol. VIII. The Apostle of plebs: a novel]. Chernivtsi: Bukrek, 592 s. [in Ukrainian].
8. Kovalenko, N. D. (2021). Frazeholohiia v ukrainskomu dialektnomu movlenni: monohrafiia [Phraseology in Ukrainian dialect speech: monograph]. Kamianets-Podilskyi: TOV «Drukarnia «Ruta», 404 s. [in Ukrainian].
9. Skab, M. (2004). Leksema *dusha* yak vyivav psykhoholizmu Olhy Kobylyanskoi [The token *soul* as a manifestation of Olga Kobylyanska's psychologism]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: zb. nauk. prats*. Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t, Vyp. 216-217: *Slov'ianska filolohiia*. S. 201–205 [in Ukrainian].
10. Slovyk ukrainskoi movy: v 11 t. (1970-1980) [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 v.]. I. K. Bilodid (Ed.). K.: VTs «Prosvita» [in Ukrainian].
11. Frazeholohizmy ta paremi Chernivechchyny (2017) [Dictionary of phraseological expressions and paremiias of Chernivtsi region]. H. Kuz, N. Rusnak, M. Skab, L. Tomusiak (Eds.). Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t imeni Yu. Fedkovicha, 352 s. [in Ukrainian].
12. Slovyk frazeholohizmiv ukrainskoi movy (2008) [Dictionary of phraseological expressions of the Ukrainian language]. V.M. Bilonozhenko (Ed.). K.: Naukova dumka, 1104 s. [in Ukrainian].
13. Suchasna ukrainska literaturna mova. Leksyka i frazeholohiia (1973) [Modern Ukrainian literary language. Vocabulary and phraseology]. I.K. Bilodida (Ed.). K.: Naukova dumka, 440 s. [in Ukrainian].

PHRASEOLOGICAL UNITS WITH COMPONENTS *HEART AND SOUL* IN OLGA KOBLYANSKAYA'S ARTISTIC DISCOURSE

Rusnak Yuliya Manoliyivna

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor of Department of Social Sciences and Ukrainian Studies

Bukovinian State Medical University

2, Teatralna square, Chernivtsi, Ukraine

In the article phraseological expressions with components heart and soul in Olga Koblyanska's artistic discourse are analyzed. Phraseologisms reflect the special worldview of each nation, its psychology and thinking. These expressions are characterized by originality, imagery and consistency. Many writers use phraseological units of different nature to diversify the outline of the artistic work. The Bukovinian writer often uses the tokens heart and soul both in phraseological compounds and in metaphorical constructions. This is due to the fact that Olga Koblyanska is a bright representative of the psychological trend in literature, with the help of these tokens she skillfully describes the deepest feelings of the characters, filigree conveys their experiences, anxieties, hobbies or hopes. It was found that the conceptual separation of language units which denote the sensory sphere of the heroes is motivated by the presence in their composition of components heart and soul, which implement psychologism, the description of the mental world of the heroes. The meaning of phraseological units is mostly determined by the semantics of the supporting verb: we distinguish phraseologisms which denote negative feelings (брати/взяти до серця; рвати/порвати душу (серце); роздирати/роздерти серце (душу); ранили душу (серце); серце крається; ніж гострий у серце (ніж у серце захла); серце крається; серце в'яне) and linguistic units that show love, kindness to someone / something, as well as express the will of the characters, alleviating a situation (припасти до серця; припадати до душі; серце вибрало; слухати голосу серця; як (мов камінь з душі (з груді) снає). The writer modifies well-known Ukrainian constant units: changes the order of words, grammatical forms; reinforces them with adverbs or particles; uses dialectisms that give expressions of local color etc. Phraseologisms are based on metaphors, sometimes it is very difficult to draw a line between them. In O. Koblyanska's artistic discourse there are metaphors with components heart and soul surrounded by scientific and professional terminology.

Key words: *phraseological expressions, metaphor, artistic discourse, psychologism, dialectism, heart, soul.*